

**anne
carsonová**

**autobiografie
rudé**

román ve verších

přeložil tomas gabriel

argo

edice angloamerických básníků, sv. 11

anne carsonová
autobiografie rudé
román ve verších

Z anglického originálu *Autobiography of Red. A Novel in Verse*,
vydaného nakladatelstvím Alfred A. Knopf v New Yorku roku
1998, přeložil Tomáš Gabriel.

Redakce Marek Torčík.

Korektury Hana Zahradníková.

Obálka, grafická úprava a sazba Pavel Růt.

Technický redaktor Milan Dorazil.

Vydalo nakladatelství Argo, Milíčova 13, 130 00

Praha 3, argo@argo.cz, www.argo.cz,

roku 2025 jako svou 6002. publikaci.

Vytiskla tiskárna Protisk.

První vydání.

ISBN 978-80-257-4900-5

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod KOSMAS

sklad: Za Halami 877, 252 62 Horoměřice

tel: 226 519 383

e-mail: odbyt@kosmas.cz, www.firma.kosmas.cz

Knihy je možno pohodlně zakoupit v internetovém knihkupectví
www.kosmas.cz

rudé maso: co si odnést ze stésichora?

*Mám ráda ten pocit, když si slova dělají,
co chtějí a co musejí dělat.*

Gertrude Steinová

Přišel po Homérovi a před Gertrudou Steinovou, obtížné zasazení pro básníka. Narozen kolem roku 650 př. n. l. na severním pobřeží Sicílie ve městě zvaném Himera, žil mezi uprchlíky, kteří mluvili smíšeným dialektem chalcidštiny a dórštiny. Populace uprchlíků hladověl po jazyce a ví, že se může stát cokoli. Slova se odrážejí. Slova, když jim to dovolíte, udělají, co chtějí a co musejí udělat. Stésichorova slova byla svázána do šestadvaceti knih, ze kterých se nám dochoval asi tucet titulů a několik souborů fragmentů. O jeho produktivním životě toho není mnoho známo (až na slavný příběh o tom, jak byl oslepen Helenou; viz dodatky A, B, C). Zdá se, že mezi lidmi měl velký úspěch. Jak o něm smýšlela kritika? K jeho jménu se váže mnoho dávných chval. „Nejhomérštější z lyrických básníků,“ říká Longinus. „Mění ty staré příběhy v nové,“ říká Suidas. „Hnán touhou po změně,“ říká Dionýsios z Halikarnassu. „Jaký to svěží génius v užívání přídavných jmen!“ dodává Hermogenés. Zde se dostáváme

k jádru otázky „Co si odnést ze Stésichora?“ Pomožme si srovnáním. Když měla Gertrude Steinová zhodnotit Picassa, řekla: „Tenhle pracoval.“ Stejně můžeme říci o Stésichorovi „Tenhle užíval přídavná jména.“

Co je to přídavné jméno? Podstatná jména pojmenovávají svět. Slovesa jména aktivují. Přídavná jména (adjektiva) přicházejí odjinud. Slovo adjektivum (řecky epitheton) je samo přídavným jménem znamenajícím „umístěno navrch“, „přidáno“, „připojeno“, „importováno“, „cizí“. Přídavná jména vypadají jako docela nevinné přídavky, ale podívejme se na ně znovu. Tyto malé importované mechanismy jsou zodpovědné za to, že si vše na světě najde své osobité místo. Jsou západkami bytí.

Je samozřejmě mnoho různých způsobů, jak být. Například ve světě homérské epiky je bytí stálé a osobitost je pevně zasazená v tradici. Když Homér zmiňuje krev, tak je *temná*. Když se objeví ženy, jsou kotníků krásných nebo jiskrných zraků. Poseidon je vždy *Poseidon tmavých vlasů*. Boží smích je *bouřný*. Lidská kolena jsou *hbitá*. Moře je *nesmírné*. Smrt je *krutá*. Zbabělcova játra jsou *bílá*. Pevnou dikcí svých epitet Homér přišpendluje všechny substance ve světě k jejich nejvhodnějším atributům a drží je na místě pro spotřebu epiky. Je v tom jistá vašeň, ale jaký druh vášně? „Spotřeba není vášní pro substance, nýbrž vášní pro kód,“ říká Baudrillard.

A tak byl Stésichoros zrozen na nehybný povrch tohoto kódu. Zkoumal ten povrch neúnavně. Povrch se od něj odklonil. On přišel blíž. Povrch se zastavil. „Vášně pro substance“ se pro ten

moment zdá být dobrým pojmenováním. Z nějakého zvláštního důvodu začal Stésichoros ony západky odepínat.

Stésichoros osvobodil bytí. Všechny substance na světě vyplavaly nahoru. Najednou nic nebránilo tomu, aby koně byli *nadnášeni prázdnotou*. Nebo aby řeka byla *stříbrokořená*. Nebo dítě *bouleprosté*. Nebo peklo *tak hluboké, jak vysoko je slunce*. Nebo Héraklés *zkoušek mocen*. Nebo planeta *zaseknutá uprostřed noci*. Nebo nespavec *na výšlapu*. Nebo zabití *krémově černá*. Některé substance se ukázaly být složitější. Například k Heleně Trojské bylo tradičně připnuto adjektivum courovitosti, staré už v době, kdy jej použil Homér. Když Stésichoros odepnul Helenin epiteton, vytrysklo takové světlo, že jej mohlo na chvíli oslepit. Toto je velká záhada, otázka oslepení Stésichora Helenou (viz dodatky A, B), i když je všeobecně považovaná za nezodpověditelnou (ale viz dodatek C).

Lépe doložitelným příkladem je Geryonés, Geryon. Geryon je jméno postavy ze starořecké mytologie, o které Stésichoros napsal velmi dlouhou lyrickou báseň v daktylo-epitritu a triadické struktuře. Dochovalo se nějakých osmdesát čtyři papyrových zlomků a půl tuctu citací, ve standardních vydáních nazvaných Geryoneis („Cyklus o Geryonovi“). Vyprávějí o podivném rudém monstře s křídly, které žilo na ostrově zvaném Erytheia (což je adjektivum, znamenající prostě „rudé místo“), kde poklidně páslo magický rudý dobytek až do dne, kdy hrdina Héraklés připlul přes moře a zabil je, aby se zmocnil dobytka. Takový příběh bylo možné vyprávět mnoha různými způsoby. Héraklés

byl důležitý řecký hrdina a zabití Geryona bylo jedním z Jeho slavných Skutků. Kdyby býval byl Stésichoros konvenčnějším básníkem, mohl zaujmout pozici Hérakla a vykreslit dechberoucí podobenství o vítězství kultury nad obludností. Místo toho však dochované zlomky Stésiochorovy básně nabízejí vzrušující průřez scén plných hrdosti i lítosti z pohledu samotného Geryona. Sledujeme život rudého chlapce a jeho malého psa. Scénu vzrušeného naléhání jeho matky, která je přerušena. Prokládané záběry na Hérakla, jak se blíží přes moře. Božský záblesk na nebi, předznamenávající Geryonovu smrt. Samotný souboj. Chvilí, kdy se vše najednou zpomalí a Héraklův šíp rozpoltí Geryonovu lebku. Vidíme, jak Héraklés zabíjí malého psa Svým slavným kým.

Ale to už na úvod stačí. Na otázku „Co si odnést ze Stésichora?“ si můžete odpovédět sami, když přihlédnete k jeho mistrovskému dílu. Některé jeho stěžejní zlomky najdete níže. Pokud se vám bude zdát, že je text složitý, nejste sami. Čas nebyl k Stésichorovi milosrdný. Žádná z citovaných pasáží není delší než třicet veršů a papyrové útržky (stále jsou nacházeny nové: poslední zlomky byly získány z kartonáže v Egyptě v roce 1977) toho stejně říkají jako zamlčují. Celý korpus Stésichorových zlomků v původní řečtině byl zatím třináctkrát publikován různými editory, počínaje Bergkem v roce 1882. Žádné z vydání se jinému zcela nepodobá, ať už co do obsahu nebo jeho řazení. Bergk říká, že historie textu je jako dlouhé pohlazení. Ať už to je jak chce, fragmenty samotné Geryoneie se čtou, jako kdyby Stésichoros

zkomponoval báseň s řádným narativem a pak ji roztrhal na kusy a ty kusy pohřbil v krabici spolu s textem nějaké písně, s poznámkami k přednášce a s kousky masa. Číslo zlomků vám řeknou, v zhruba jakém pořadí ty kousky vypadly z krabice. Samozřejmě můžete také krabicí dále třást. „Věř mi pro maso a pro mne,“ jak říká Gertrude Steinová. Tady. Zatřeste.

rudé maso:

stésichorovy zlomky

i. geryon

Geryon byl monstrum vše na něm bylo rudé
vystrčil ráno čumák z pelechu a ten byl rudý
jak ztuhlý je rudý kraj kde drhne jeho stádo
v rudém větru o své řemeny
Ponořil se do rozbředlých červánků svého
snu

Geryonův sen začal rudě pak unikl z kádě a prchal
plachtil se stříbrným zábleskem skrz kořeny jako štěně

tajné štěně Na prahu nového rudého dne

ii. mezitím přišel

Za slanými vrcholky to byl On
věděl o domácím zlatě
zahlédl rudý kouř nad rudými věžemi

iii. geryonovi rodiče

Jestli vážně trváš na tom že budeš u večere nosit svou masku
tak to tedy dobrou noc řekli a poslali jej nahoru
po těch krvácejících schodech do horké suché náruče
do upírova tikajícího rudého taxíku
nechej jít chci zůstat dole a číst si

iv. geryonova smrt začíná

Geryon přešel rudou délku své mysli a odpověděl Ne
byla to vražda a zdrcující vidět stádo ležet
nejdřív tihle miláčkové řekl Geryon A teď já

v. geryonův zvratný osud

Jeho matka to čekala matky už takové jsou
věř mi řekla Inženýrka jeho jemnosti
nemusíš se rozhodnout hned teď
za jejím pravým rudým líčkem Geryon viděl
jak kotouč vaříče začíná žhnout

vi. mezitím v nebi

Athéna shlížela skrz palubu
prosklené lodi Athéna ukázala
Zeus pohlédl *On*

vii. geryonův víkend

Potom no potom odešli z baru a šli zase zpátky ke kentaurovi
domů kentaur měl číši udělanou z lebky Pojala tři
míry vína Držel ji a pil Pojd' sem můžeš i
s pitím jestli se bojíš přijít sám Kentaur
poplácal pohovku za ním Rudě žluté malé živé zvíře
Geryonovou páteří by ani včela neproletěla

viii. geryonův otec

I tichošlápek dovede hulákat Rád
vysával slova Toto je jedno z těch mocných řekl by
poté co dny stál ve dveřích
LUSKNOCIPRSK

ix. geryonův záznam z války

Geryon leží na zemi a zakrývá si uši Zvuk
koní jako růží upalovaných zaživa

x. chození do školy

Tehdy byla policie slabá Rodina silná
první den Geryona matka vyprovodila za ruku do
školy Srovnala mu jeho malá rudá křidélka a postrčila jej
dál dveřmi

xi. opravdu

Je hodně malých kluků co si myslí že jsou
monstrum? Ale v mém případě to tak opravdu je řekl Geryon
psovi seděli na útesech Pes se k němu vesele
měl

xii. křídla

Sestoupí z odřené březnové oblohy a klesá
vzhůru do slepého atlantského rána Jeden malý
rudý pes skáče po pláži daleko dole
jako osvobozený stín

xiii. héraklův smrtící kyj

Malý rudý pes jej neviděl on jej pocítil Všechno
je k něčemu dobré až na jednu věc

xiv. héraklův šíp

Šíp znamená zabij Rozpoltil Geryonovu lebku jako hřeben Ohnul
chlapcův krk Ve zvláštně pomalém úhlu na stranu jako když se
makovice stydí pod bičem nahého vánku

xv. vše co víme o geryonovi

Miloval blesky Žil na ostrově Jeho matka byla
nymfou řeky která vtékala do moře Jeho otec byl nástroj na
řezání zlata Stará scholia říkají že Stésichoros říká že
Geryon měl šest rukou a šest nohou a křídla Byl rudý a
jeho zvláštní rudý dobytek vzbuzoval závist Héraklés přišel a
zabil jej pro jeho dobytek

psa taky

xvi. geryonův konec

Rudý svět I obdobně rudé vánky
trvaly dál Geryon ne

dodatek a

testimonia

ve věci

stésichorova oslepení

helenou

Suda s.v. *palinódie*: „Protizpěv“ čili „řečení opaku toho, co bylo řečeno předtím.“ Např. za to, že o Heleně psal urážlivě, byl Stésichoros oslepen, pak jí ale napsal encomium a zrak mu byl vrácen. Encomium k němu přišlo ve snu a má název „Palinódie“.

Isokratés *Helena* 64: Aby demonstrovala svou sílu, udělala Helena z básníka Stésichora odstrašující příklad. Protože je pravda, že svou báseň „Helena“ uvedl takovým menším rouháním. Když se pak postavil, zjistil, že přišel o zrak. Hned mu bylo jasné proč, a tak zkomponoval onu takzvanou Palinódii a Helena jej vrátila do původního stavu.

Platón *Faidros* 243a: V mytologii se nachází prastará technika očištění pro zločince, které Homér nerozuměl, ale Stésichoros ano. Když Stésichoros zjistil, že je slepý, nezůstal (jako Homér) zmateně stát – ne! právě naopak. Stésichoros byl intelektuál. Uvědomil si příčinu a hned sednul, aby napsal [svou „Palinódii“]...

- 18 Pokud Stésichoros připustí, že je lhář, buďto se ztratíme v davu, anebo zůstaneme, abychom viděli, jak Helena zareaguje.
- 19 Pokud zůstaneme, abychom viděli, jak Helena zareaguje, buďto budeme mile překvapeni jejími dialektickými schopnostmi, anebo budeme odvedeni policií do města k dalšímu výsledku.
- 20 Pokud budeme odvedeni policií do města k dalšímu výsledku, buď se od nás bude očekávat (jakožto od očitých svědků), že jednou provždy vyjasníme otázku, zda Stésichoros byl slepec, anebo ne.
- 21 Pokud Stésichoros byl slepec, buďto budeme lhát, anebo pokud ne, tak ne.

autobiografie rudé

romance

*Mléčící sopka ukrývá
bdící plán v kráteru.
Růžový záměr tají těm,
k nimž nemá důvěru.*

*Když příroda nám neříká
to, co jí řekl Bůh,
což příroda v nás nesnese,
když nenachází sluch?*

*Poučen ústy pod zámkem,
ať mluvka zavře rty.
Jedinou tajnost skrýváme,
tu s nesmrtelností.*

Emily Dickinsonová, č. 1748

i. spravedlnost

O spravedlnosti byl Geryon svým bratrem poučen poměrně brzy.

— — — —

Do školy chodívali spolu. Geryonův bratr byl větší a starší
chodil vepředu
někdy se dal do běhu nebo si kleknul na jedno koleno, aby
zdvihl kámen.

Kameny dělají bratrovi radost
pomyslel si Geryon a studoval kameny, zatímco poklusával za
ním.

Tolik různých druhů kamenů
ty obyčejné a ty zlověstné, ležící vedle sebe v rudém prachu.
Jen se zastavit a představit si život každého z nich!

Teď pluly vzduchem od veselé lidské ruky
jaký to osud. Geryon si pospíšil.

Dorazil na školní dvůr. Upřeně se soustředil na svoje nohy
a kroky.

Děti kolem něj proudily
a nesnesitelný rudý nápor trávy a vůně trávy odevšad
jej k sobě táhly
jako silné moře. Cítil, jak mu to vyklání oči z lebky
na jejich drobných konektorech.